

L'efectivitat de les polítiques de transferència per pal·liar la pobresa infantil a Espanya

Resum executiu del Treball de Fi de Grau.

Autora: Ànjoli Galceran Piñol, amb la supervisió de José Antonio Noguera.

Facultat de ciències polítiques i socials, maig 2024. Grau de Sociologia.

La crisi causada per la pandèmia de la Covid-19 ha posat de manifest la situació crítica de la pobresa infantil a Espanya, on més del 30% dels menors estan en risc de pobresa i/o exclusió social. Les polítiques familiars i infantils, a Espanya, han estat tradicionalment insignificants com a mecanisme de solidaritat social. Amb la introducció de noves mesures com l'Ingrés Mínim Vital – la versió més actual dels *minimum income schemes* – i el Complement d'Ajut Per la Infància, és convenient preguntar-se si aquestes noves mesures son efectives per pal·liar la pobresa infantil.

Per respondre a aquesta qüestió cal, en primera instància, revisar si el sistema existent de transferències i impostos espanyol redistribueix efectivament la riquesa a través de les polítiques socials de transferència monetària. Així doncs, els objectius d'aquest treball son revisar els antecedents històrics dels programes socials destinats a la reducció de la pobresa infantil al país; avaluar-ne l'eficàcia i les limitacions; estudiar els programes postpandèmia i comprendre'n la seva arquitectura, disseny, així com el potencial abast. La metodologia que s'ha seguit ha estat la revisió literària i d'articles acadèmics, complementada amb la anàlisi de dades secundàries i agregades. S'han utilitzat fonts estadístiques oficials i informes d'organismes rellevants per examinar les polítiques socials i la seva efectivitat.

Per pal·liar la pobresa infantil, els tres àmbits de mesures polítiques més rellevants son, per a Marí-Klose & Marí-Klose (2016): a) les polítiques d'activació laboral dels pares; b) la provisió pública de serveis, que garanteixi l'accés gratuït o a baix cost de l'educació i la sanitat; i c) les polítiques de transferència de rendes. Per l'interès d'aquest treball, aquí ens centrem en les polítiques de transferència de rendes, on convergeixen les polítiques de despesa social i les fiscals. Pel que fa a les primeres, en l'àmbit de polítiques familiars existeixen la prestació per fill a càrrec (actualment una transferència mensual de 49 euros per a famílies pobres amb fills dependents, universal en cas de discapacitat); i dues prestacions de pagament únic per a famílies amb baixos ingressos: una per naixement o adopció en famílies nombroses o amb discapacitat (1.000 euros) i una altra per parts o

adopcions múltiples (amb quanties variades). En relació a les mesures fiscals, el sistema tributari espanyol, de caràcter progressiu, ofereix beneficis fiscals per a la infància en forma de desgravacions i deduccions, com ara el mínim per descendents, deduccions per maternitat i per família nombrosa. Algunes deduccions no són reemborsables, la qual cosa significa que la diferència entre la quantitat reduïda en impostos i l'import degut es perd, mentre que les deduccions reemborsables es retornen com a transferència directa al contribuent.

Les dades mostren que el sistema de prestacions i impostos a Espanya té un efecte redistributiu però que aquesta redistribució està lluny de ser satisfactòria per pal·liar la pobresa infantil. L'any 2022 el risc de pobresa general considerant la renda original era del 39,5%. Això vol dir el sistema de prestacions i impostos va tenir un impacte reductor de 51.7 punts percentuals¹², reduint aquesta taxa a un 19.5%. Els tres eixos de l'anàlisi que confirmen la ineffectivitat de les polítiques familiars són: **l'escàs efecte reductor de les transferències socials en la taxa de pobresa infantil** (el país va registrar el 2022 la taxa més elevada dins la Unió Europea després de considerar les transferències); **la poca generositat estatal en les polítiques infantils** (un 1,5% del PIB total); i **el pes dels beneficis fiscals no reemborsables en la inversió en polítiques familiars** (el 2021, la despesa en beneficis fiscals era de 6.439 milions d'euros, dels quals 4.600 eren beneficis fiscals no reemborsables, mentre que en prestacions a la infància era de 477 milions). La cobertura de l'Ingrés Mínim Vital (IMV) ha assolit el 69% de les llars, i la del Complement d'Ajut Per la Infància (CAPI) el 25%. Diversos factors limiten el ple aprofitament d'aquestes mesures, incloent-hi el non-take-up, causat pel desconeixement de les prestacions i l'estigmatització social, les barreres administratives i la diversitat en la compatibilitat amb les rendes mínimes de cada Comunitat Autònoma.

L'Estat del Benestar espanyol mostra un biaix significatiu cap a les pensions contributives, beneficiant als *insiders* del mercat laboral mentre deixa als *outsiders* amb escasses ajudes assistencials. Aquest desequilibri, juntament amb el principi de subsidiarietat familiar, ha impedit el desenvolupament adequat de polítiques contra la pobresa infantil. Tot i les mesures introduïdes arran de la pandèmia de la Covid-19, la pobresa infantil continua afectant gairebé un terç dels infants i adolescents a Espanya, evidenciant una insuficient redistribució de la renda. Espanya necessita corregir el pes actual de les pensions contributives i augmentar les prestacions socials no contributives,

així com millorar la progressivitat del sistema impositiu per tal d'abordar efectivament la pobresa infantil. És essencial una major inversió estatal en polítiques infantils i familiars, amb un augment en la cobertura i quantia de les prestacions universals i condicionades per ingressos.

Bibliografia consultada

1. Autoridad Independiente de Responsabilidad Fiscal. (2023). Opinión Ingreso Mínimo Vital (2023): Evaluación del Ingreso Mínimo Vital y otras estrategias de inclusión (artículo 31.3 de la Ley 19/2021 de 20 de diciembre). Recuperat de <https://www.airef.es/es/estudios/opinion-ingreso-minimo-vital-2023/>
2. Bradey, D. (2019). Theories of the Causes of Poverty. *Annual Review of Sociology*, 45, 155–175. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022550>
3. Cantó Sánchez, O., & Ayala Cañón, L. (2014). Políticas públicas para reducir la pobreza infantil en España: análisis de impacto. Madrid: UNICEF Comité Español.
4. Cantó, O. (2014). El papel de las políticas públicas en la lucha contra la pobreza infantil. *Panorama Social*, (20), 89-103.
5. Cantó, O., & Sobas, A. (2020). Els efectes redistributius de les polítiques familiars. Observatori Social de "la Caixa".
6. Comité de personas expertas. (2022). Libro blanco sobre la reforma tributaria.
7. Covarrubias Orozco, S. de. (1873). Tesoro de la lengua castellana, o española (Vol. 01-02). Madrid, Sanchez. Recuperat de <https://archive.org/details/tesorodelalengua00covauoft/page/289/mode/2up>
8. Council of Europe Portal. (2023). Pobreza. Manual de Educación en los Derechos Humanos con jóvenes. Recuperat de <https://www.coe.int/es/web/compass/poverty>
9. Del Pino, E., & Rubio Lara, M. J. (Eds.). (2016). Los Estados de Bienestar en la encrucijada: Políticas sociales en perspectiva comparada (2nd ed.). Editorial Tecnos (Grupo Anaya, S. A.).
10. De Vaan, M. (2008). Títol: Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages (Vol. 7). Lloc de publicació: Leiden Indo-European
11. Eurostat. (2024). Base de datos. Recuperat de <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

12. Ferrera, M. (Ed.). (2005). Spain: Poverty, social exclusion and safety nets. En *Welfare State Reform in Southern Europe. Fighting poverty and social exclusion in Italy, Spain, Portugal and Greece*. Routledge.
13. Furetière, A. (1690). *Dictionnaire universel, contenant généralement tous les mots françois tant vieux que modernes, et les termes de toutes les sciences et des arts*. La Haye: A. et R. Leers. Recuperat de <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k50614b/f1547.item.zoom#>
14. Hernández, A., & Picos, F. (2021). Income support to families with children in Spain. JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 10/2021. European Commission, Joint Research Centre, Seville.
15. Koomson, I., Kofinti, R. E., & Laryea, E. (2023). Financial Inclusion and Multidimensional Child Poverty. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4318257>
16. Marcos, L., & Ubrich, T. (2017). Desigualdad infantil, igualdad de oportunidades y políticas públicas en España.
17. Mari-Klose, P., & Mari-Klose, M. (2016). ¿Cómo se reduce la pobreza en los países ricos? Políticas de aseguramiento, redistribución y asistencia social en el estado de bienestar. En E. Del Pino & M. J. Rubio Lara (Eds.), *Los Estados de Bienestar en la encrucijada: Políticas sociales en perspectiva comparada* (2nd ed., Capítulo XVII). Editorial Tecnos (Grupo Anaya, S. A.).
18. Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones. (2024). Nueva estadística del Ingreso Mínimo Vital: febrero 2024. <https://www.inclusion.gob.es/w/el-ministerio-de-inclusion-publica-una-nueva-estadistica-del-ingreso-minimo-vital-que-llega-a-cerca-de-1-7-millones-de-personas-en-febrero>
19. Moreno, L. & Arribas, A. (2005). Spain: Poverty, social exclusion and safety nets. En *Welfare State Reform in Southern Europe. Fighting poverty and social exclusion in Italy, Spain, Portugal and Greece*. Routledge.
20. Noguera, J. A., Giménez de la Prada, Á., & Álvarez, E. (2024). La garantía de ingresos como derecho de ciudadanía. El impacto del Ingreso Mínimo Vital y su articulación con las Rentas Mínimas autonómicas: una estimación. Oxfam Intermón.

21. Parolin, Z., Pintro, R., Gøsta, S., & Fallesen, E.-A. P. (2023). The Intergenerational Persistence of Poverty in High-Income Countries.
<https://ssrn.com/abstract=4467955>.
22. Peris-Cancio, L. F. (2021). Los esquemas de rentas mínimas en Europa y el Ingreso Mínimo Vital (IMV). *Revista Española de Sociología (RES)*, 30(2), a45.
<https://doi.org/10.22325/fes/res.2021.45>
23. Real Academia Española. (2014). *Diccionario de la lengua española* (23a ed.).
24. Recio Alcaide, A., Frutos Ibor, R., & Navas Román, M. (2023, December). *SPAIN (ES) 2020-2023*. EUROMOD version I6.0+. Joint Research Centre, European Commission. <https://euromod-web.jrc.ec.europa.eu/>
25. Tuñón, I., Poy, S., & Coll, A. (2017). La pobreza infantil en clave de derechos humanos y sociales. Definiciones, estimacions y principales determinantes (2010-2014). *Población & Sociedad*, 24(1), 101-133.
<http://www.poblacionysociedad.org.ar/archivos/24/>